

Genforeningsmindesmærkerne i Ribe Amt.

Af Redaktør *Johannes Vejlager*, Bramminge,

. . . „Alt, hvad Fædrene har kæmpet,
Mødrene har grædt,
har den Herre stille lempet,
saa vi vandt vor Ret.“

Ved det store, uforglemmelige Aabenraamøde i November 1918 citerede H. P. Hanssen ovenstaaende Vers af Bjørnson og fandt deri Udtryk for sine Følelser overfor den store uforglemmelige historiske Begivenhed: Genforeningen, der nu stundede til.

Denne Følelse var ikke alene H. P. Hanssens, men i nogen Maade hele det danske Folks, hvilket har givet sig til Kende paa mangfoldige Omraader. Og at denne Følelse ikke blot var en flygtig Stemning, er Landeværnet af 1927 bl. a. det smukkeste Bevis for. Det er f. Eks. ud fra denne eller dermed beslægtede Følelser, at der i Genforeningsaaret og Aarene derefter er rejst i hundredevis af Mindesmærker ud over Landet, rejst af de tusinde Hjem, i bogstavelig Forstand af det danske Folk. Ja, det sidste blev afsløret paa Afstemningsdatoen 10. Februar 1927 ved en af vore sydligste aandelige og kulturelle Grænsefæstninger, Rens Efterskole.

De fleste Mindesmærker plejer jo ellers at være af en anden Art — rejste til Minde om fremragende Personligheder, Førere, Krigsbegivenheder, Sejrsminde og

først og fremmest over afdøde. Genforeningsmindesmærkerne er vel paa en Maade ogsaa Sejrsmindes, men af en helt anden Betydning end Krigsmonumenterne. De fortæller om den vidunderlige og uforglemmelige Sejr i 1920, som vil staa med gylden Skrift i vort Fædrelands Historie; og de minder om, hvad Folkekraft og Folkedaad, skabt af de to stærkeste og bedste Egenskaber i dansk Folkekarakter: Trofasthed og Hjemkærlighed, formaar. De er ikke rejst til Minde om enkelte Personers Gerning, men om de tusinde Hjems Værk og Virke. Intet andet Land har noget tilsvarende. Ejendommelige og smukke Mindesmærker, der for nulevende og kommende Slægter vil bevare noget af Klokkeklangen fra Danmarks store Dag. Deres Skønhed og Styrke er Enkelthed og Troværdighed.

Den største Part af disse Minder er rejst i Enighed og Fællesskab af Sognets eller Byens Folk; rejst midt i Hjemmenes Kreds staa de og taler Hjemmenes enkle, men skønne og inderlige Sprog. De fleste Steder staa de da ogsaa som Følge heraf midt i Landsbyen, ved Forsamlingshuset, paa den gamle Kirkepold (Pladsen foran Kirkegaardslaagen) eller ogsaa paa det fordums Bystævnes Plads, hvilket saa igen har ført til, at Mindet og Pladsen er formet som middelalderligt Bystævne. Ikke saa faa Steder har man fyldt gamle, stinkende Gadekæreller Branddamme, Nutids „Køkkenmøddinger“, hvor Landsbyens Ragelse til liden Pryd, men stor Bedærv laa henslængt.

Mange Enkeltmænd har ogsaa rejst Genforeningsminder, deres Tal ligger mellem 40 og 50; og flere har senere, naar Mindet var færdigt og Arbejdet gjort, skænket det til Sognet, Byen eller en Forening. Som Eks. paa Enkeltmandsarbejdets ofte imponerende Stør-

relse skal nævnes, at Djurslandsbonden P. M. Petersen, Stabrand (Nødager Sogn), har genopført en sløjfet Kæmpehøj, hvilket har taget Maaneders Arbejde, samt rejst en Sten paa Højen og indhugget et Vers, som fødtes under Arbejdet paa Højen. Og da det hele var færdigt, blev det tillige med 1 Td. Land skænket til Sognet. Det kostbareste Minde er en 7 m høj Obelisk til 10,000 Kr., rejst af Direktør Fr. Hansen, Helsingør, og det ejendommeligste findes i Tostrup Aa, hvor der midt ude i det rindende Vand af en ung Mand er indhugget i en stor Kampesten:

SØNDERJYLLAND

9. Juli — VUNDET — 1920

Af ikke saa faa Foreninger: Borger-, Foredrags-, Ungdoms-, Landbo-, Husmands- o. l. Foreninger — ved flere Børnehjem og mange Skoler, særlig Højskoler — er der rejst Mindestene, i Almindelighed slæbte dertil af Skolens Elever.

Mange kønne Historier, gamle Sagn o. l. knytter sig til flere af Stenene, der tillige har været „Offersten“, „Skelsten“, fra en Jættestue e. l., ligesom der kan fortælles en Uendelighed af morsomme og kønne, ja næsten rørende Træk om Rejsningen af de ofte mægtige Granit-Kolosser. De største, Brovststenen i Vendsyssel og Esterhøjstenen i Odsherred paa Sjælland, er paa ca. 25,000 kg.

Med enkelte Undtagelser er alle Minderne Naturstene, hvis Udsmykning for de flestes Vedkommende indskrænker sig til Indskriften. Denne kan saa til Gengæld være meget smuk, enkelte Steder indhugget med de ældste danske Runer. En Krone over et kongeligt Chr. IX. eller Chr. X. er dog ret almindeligt, ofte i

Tilknytning til Aarstallene 1864—1920. Og det danske og slesvigske Vaabenskjold findes paa over 30 Stene. Forskellige smukke Billedsymboler kan nævnes: En Stjerne, et Firkløver, en opgaaende Sol, Haabets Anker i Kærlighedens Ring, en brudt Lænke, Guldhornene, to mødende Hænder, Ørnen, der slipper Duen o.l. Som Helhed gælder det for Symbolerne saa vel som for Indskrifterne, der ofte er hentet fra et kendt Digt eller en folkelig Sang, at de er jævne og smukke, sande og troværdige.

Som Slutning paa denne Oversigt over Danmarks Genforeningsminder, der her er brugt som Indledning til en kort Fremstilling af Ribe Amts Genforeningsminders Historie, skal nævnes, at der findes ialt 479 Minder. Alene i Randers Amt findes 61, og det er mit Haab i Løbet af indeværende Aar at faa afsluttet Indsamlingen af Oplysninger om og Billeder af disse for derefter at forsøge at skrive Genforeningsmindernes Historie. Og paa Grundlag af det allerede indsamlede nævnes nu i alfabetisk Orden Genforeningsminderne, som findes i Ribe Amt, det gamle Grænse-Amt, hvor Grænsens Sang har tonet gennem 56 Aar.

Genforeningsstenen i Glejbjerg Anlæg.

(Aastrup Sogn.)

Ved et kirkeligt Møde hos Hans Ebbesen, Terpling, i Forsommeren 1920 fremkom der Forslag om at faa foranstaltet en Fest i Anledning af Genforeningen. Ved denne Fest, der blev afholdt paa Genforeningsdagen, 9. Juli 1920, og som i alle Maader var meget stemningsfuld og smuk, blev der fremsat Forslag om at rejse en Genforeningssten i Sognet. Tanken vandt straks Tilslutning, og Udvalget, som havde ordnet Festen,

Pastor Trautner, Aastrup (nu Flødstrup paa Fyen) Hans Ebbesen, Terpling, Lærer A. E. Pedersen, Tvilho, og Jes L. Jessen, Grene, blev valgt til at forberede Sagen. Udvalget havde to Opgaver: at finde en passende og velegnet Sten samt en Plads at rejse den paa. Da det viste sig umuligt at fremskaffe en Sten af tilstrækkelig Størrelse, besluttede man sig til at rejse en Stendysse i Lighed med de gamle Oldtids-Stendysser. Overliggeren blev skænket af Enkefru Kirstine Nygaard, Tvilho, de to Understene, som vender mod Nord-Vest og Syd-Vest, af N. P. Nielsen, Aastrup, og den tredie, som vender mod Øst, blev hentet fra en plyndret Kæmpehøj, som ligger ca. 150 m Vest for Stedet, hvor Genforeningsmindet staar.

Men det viste sig imidlertid endnu vanskeligere at finde en velegnet Plads, hvor Stendyssen kunde rejses. Dog, det lykkedes paa en sjælden smuk og udmærket Maade, idet man ikke veg tilbage for de største Anstrængelser eller Vanskeligheder. Man bestemte sig til at anlægge en Festplads i Sognet med Mindestenen som Centrum. Efter megen Søgen fandt Udvalget en velegnet Plads i Aastrup Plantage, hvor der kunde blive et Lystanlæg med Festplads og en udmærket Anbringelse af Stendyssen.

Efter en Del Forhandling med Bestyrelsen for Plantagen lykkedes det at faa Løfte paa ca. 2 $\frac{1}{2}$ Td. Land for 1000 Kr., og Plantageselskabet tegnede forlods Andel i Lystanlægget for 250 Kr. Udvalget indkaldte derefter til et Møde, hvor der viste sig god Stemning blandt Sognets Beboere for at købe det nævnte Stykke Plantage, som Udvalget havde skaffet sig Forkøbsret til, ligesom Udvalget høstede megen Anerkendelse for den udmærkede Idé med Hensyn til Anlæg af en Fest-

plads og det store Arbejde, der allerede var gjort herfor. Efter at Købet var ordnet, blev der ryddet en Festplads paa ca. 2 Skp. Land og plantet to Rækker Allétræer langs med Vejen forbi Pladsen, hvor Stendyssen derefter blev rejst. Opstillingen og Indhugningen af Inskriptionen udførtes af Billedhugger Billeschou, Esbjerg.

Den 2. September 1921 blev Mindedyssen afsløret. Sognets Veteraner var indbudt som Hædersgæster, hvad de ogsaa havde været ved den tidligere nævnte store Mindefest, som holdtes paa selve Genforeningsdagen.

Pastor Trautner holdt Afsløringstalen, ligesom han havde bestemt Inskriptionerne, der er indhugget i Mindedyssen og lyder:

Paa Overliggeren:

1920

SØNDERJYLLAND.

Paa Støttestenen mod Øst:

1848—50, 1864.

VI ER DANSKE,
OG VI VIL VEDBLIVE
AT VÆRE DANSKE.

Paa Støttestenen mod Syd-Vest:

1920

EN RØVET DATTER DYBT BEGRÆDT
ER KOMMEN FRELST TILBAGE.

Paa Støttestenen mod Nord-Vest:

1864—1920

DET HAR SLET INGEN HAST
FOR DEM SOM TROR.

Da Udvalget overtog Pladsen, var den bevokset med Grantræer; men det var Meningen, at den efterhaanden skulde tilplantes med Løvtræer, i hvilken Anled-

ning Udvalget søgte Raad og Vejledning hos Konsulent Jens Thorsen, Vejen, og Landbrugskandidat N. Iversen, Vejrup. Sidstnævnte er Skaber af den højt berømte og i botanisk Henseende landskendte „Vøgas Lund“ i Vejrup.

Mindedyssen, der er rejst ved Tilskud fra Størsteparten af Sognets Beboere, værnes og vedligeholdes af Andelsselskabet „Glejbjerg Anlæg“, som afholdt stiftende Generalforsamling 19. Jan. 1922, og hvis Danelse skyldtes Arbejdet for at finde en velegnet Plads i Sognet til et værdigt og smukt Minde om Genforeningen.

Genforeningsstenen i Holsted Anlæg.

Midt i Holsted Plantage, der er beliggende umiddelbart Vest for Holsted By, mellem Aaen og Kolding—Esbjerg-Landevej, er Genforeningsstenen rejst i Enighed og Fællesskab af Sognets Beboere.

Stenen, der er en lys Granitsten af anselig Størrelse, ca. 2 m høj og af en tilsvarende Bredde, samt 1 m tyk, er fundet paa Gaardejer Søren G. Jessens Mark i Lintrup, Holsted Sogn. Jessen skænkede beredvillig Stenen til det nævnte Formaal, og den blev paa Blok-vogn transporteret de ca. 6 km. til sin nuværende Plads.

Afløringen af Mindestenen fandt Sted Søndag d. 14. Marts 1920, og saa godt som alle Sognets Beboere deltog i den smukke, stemningsfulde og højtidelige Afløringsfest.

Festligheden indledes om Formiddagen med Festgudstjeneste i Kirken, der var smagfuldt udsmykket med Blomster og Flag og mere end overfyldt af den store Forsamling. Pastor Sørensen, Holsted, prædikede kønt og inderligt og ønskede, at Festens Grundtone maatte være: „Nu takker alle Gud“.

Om Eftermiddagen samledes Fstdeltagerne i Efterskolens Gaard, hvorfra de ved 3¹/₂-Tiden marcherede i Procession til Plantagen, hvor Genforeningsstenen skulde afsløres. Forrest gik Efterskolens Elever med Flag, Blomster og Grønt, derefter kom et Hornorkester, bag hvilket Fanerne fra Borger-, Haandværker-, Skytte- og Ungdomsforeningen blev baaret. Ogsaa Vaabenbrødrenes ærværdige Fane var med i Processionen, i hvis Rækker flere og flere sluttede op, saa det var et anseligt Tog, der marcherede ned gennem Byen til Plantagen, hvor man samlede sig om den tilhyllede Mindesten.

Forstander Grand, Holsted Efterskole, holdt Afsløringstalen, i hvilken han gik ud fra Krügers Ord (i Plantagen er der tidligere rejst en Mindesten for Krüger) om, at Prøjsen i Virkeligheden var svagt. „Det, som syntes at være dets Styrke, var netop dets Svagheit: en Magt, der raadner op indvendig fra. Krügers Ord er nu gaaet i Opfyldelse, og vi kan med Glæde tage imod Sønderjyderne, thi de kommer rigere, end da vi mistede dem. Kærligheden til det danske er vokset under Trykket Syd fra.“ Og idet Sløret faldt, sluttede Taleren med at udbringe et Leve for det nye Danmark.

Efter Afsløringstalen overgav Sogneraadsformand, Bogtrykker P. N. Pedersen, der ligeledes havde budt Velkommen ved Festens Aabning, Mindestenen til Plantageselskabet, hvis daværende Formand, Johs. Th. Johansen, paa dettes Vegne modtog Mindesmærket til fremtidig Bevarelse.

Fstdeltagerne gik nu i Procession til Krügers Mindesten, hvor der blev nedlagt en Krans, og derpaa til Efterskolen, hvis Elever og Lærere fremviste en

Række nationale Tableauer, for hvilke de høstede megen Anerkendelse.

Om Aftenen sluttedes der med en smuk national og folkelig Fest paa Hotellet, hvor det vekslede med Musik, Sang og Tale, bl. a. af Herredsdommer Frost, Postmester Feilberg, der udbragte et Leve for Kongen, Folketingsmand, Lærer Søgaard, Forstander Grand m. fl.

Paa Mindestenens Forside, er indhugget følgende Linier, foreslaaet af Bogtrykker P. N. Pedersen:

BEBOERNE I HOLSTED SOGN
 REJSTE DENNE STEN
 TIL MINDE OM
 GENFORENINGEN MED SØNDERJYLLAND
 AAR 1920.

Paa Bagsiden er indhugget et af Dommerfuldmægtig Richter, Holsted, forfattet Vers:

ET SYNLIGT TEGN,
 AT OGSAA HER VI MINDES,
 AT EFTER MØRKE URETS AAR
 KAN LYS OG RETFÆRD FINDES.

Genforeningsstenen i „Nørholm“s Have.

I den smukke gamle Have, der hører til Godset Nørholm i Torstrup Sogn ved Varde, har Ejerinden, Frøken I. K. Rosenørn-Teilmann privat og i al Stilhed rejst et Minde om Genforeningen, der saare enkelt, men personlighedspræget, er et smukt Eksempel paa den næsten rørende Inderlighed og Trofasthed, disse Minder er Udtryk for.

Stenen, der formodentlig er en gammel Trappesten, blev fundet i en ved Gaarden liggende Stendynge og bærer følgende Indskrift, som ejendommeligt nok er forfattet i 1884 af Stamhusbesidderinde Frk. I. K. Rosenørn-Teilmann selv:

ALDRIG MISTER DEN SIT HAAB,
DER BLIVER MINDET TRO.

Indskriften er et Par Linier af en Tak til de Sønderjyder (Skrumsager den ældre, og A. D. Hørlyck), som var Gæster paa Nørholm i 1884 ved et sønderjydsk Besøg paa Vardeegnen.

Ja, det er saaledes et halvt Aarhundrede siden, „men jeg er, skriver Frk. I. K. Rosenørn-Teilmann, endnu lige inderlig taknemmelig for at have det at mindes, og de to Linier kan bruges endnu, som dengang. Ved Anvendelsen af denne gamle Tak og Opmuntring til Sønderjyderne er der nu særlig tænkt paa de danske Syd for Grænsen, til hvem Kongens Ord lød: I skal ikke blive glemt. Dette tilkendegives ved Linien:

DEN HALVE GENFORENING 1920,

der er indhugget øverst paa Mindestenen, og hvormed der er ment, at endnu er der langt igen, inden Sønderjyderne i dybere Forstand er genforenede, — og at ikke *alle* danske kom tilbage.“

„Det er det hele, slutter Frk. I. K. Rosenørn-Teilmann,

og desværre er det vist svært skuffende, for det er jo saare jævnt og ligefremt, ganske private og personlige Ord af mit inderste Hjerte.

Ak ja! det er jo ingen „Attraktion for Turister“, men hører alligevel med til det, som gør vort Lands Minder rige og værdifulde, — og giver Tro paa og Haab for vor Fremtidshistorie.“

Genforeningsstenen i Skibelund Krat.

To af Skibelundforeningens Bestyrelsesmedlemmer, nu afdøde Nationalbankdirektør Johannes Lauridsen, Grønvang, Vejen, og daværende Undervisningsminister, Højskoleforstander Jacob Appel, Askov Højskole, der begge har haft og har den største Betydning for deres Egn, henvendte sig i Pinsen 1920 til Billedhugger N. Hansen-Jacobsen og bad ham skabe det Genforeningsmindesmærke, som mindst burde savnes i Skibelund Krat, der har betydet saa meget for Sønderjyderne i de 56 Aar under Adskillelsen.

Stenen, der ønskedes anvendt, var fundet, og de to ovennævnte Mænd tog nu sammen med Kunstneren Bestemmelse om Pladsen, hvor den bedst kunde anbringes.

Det var jo saare naturligt, at der skete Henvendelse til Hansen-Jacobsen; thi ingen var vel nærmere til at give Genforeningsmindet i Skibelund Form og Mæle end „Modersmaalet“s geniale Kunstner, saa meget mere, som han hører Egnen til og altid har fulgt den nationale Kamp med den største Opmærksomhed.

Paa den ene Side af Stenen, der er af mørkegraa Granit, 3 m høj, er indhugget et Vers af Digteren Kai Hoffmann, mens Hansen-Jacobsen selv har givet Udtryk for vor Tak til de allierede Magter.

Den 15. Juli 1920 blev Stenen afsløret i Overvæ-

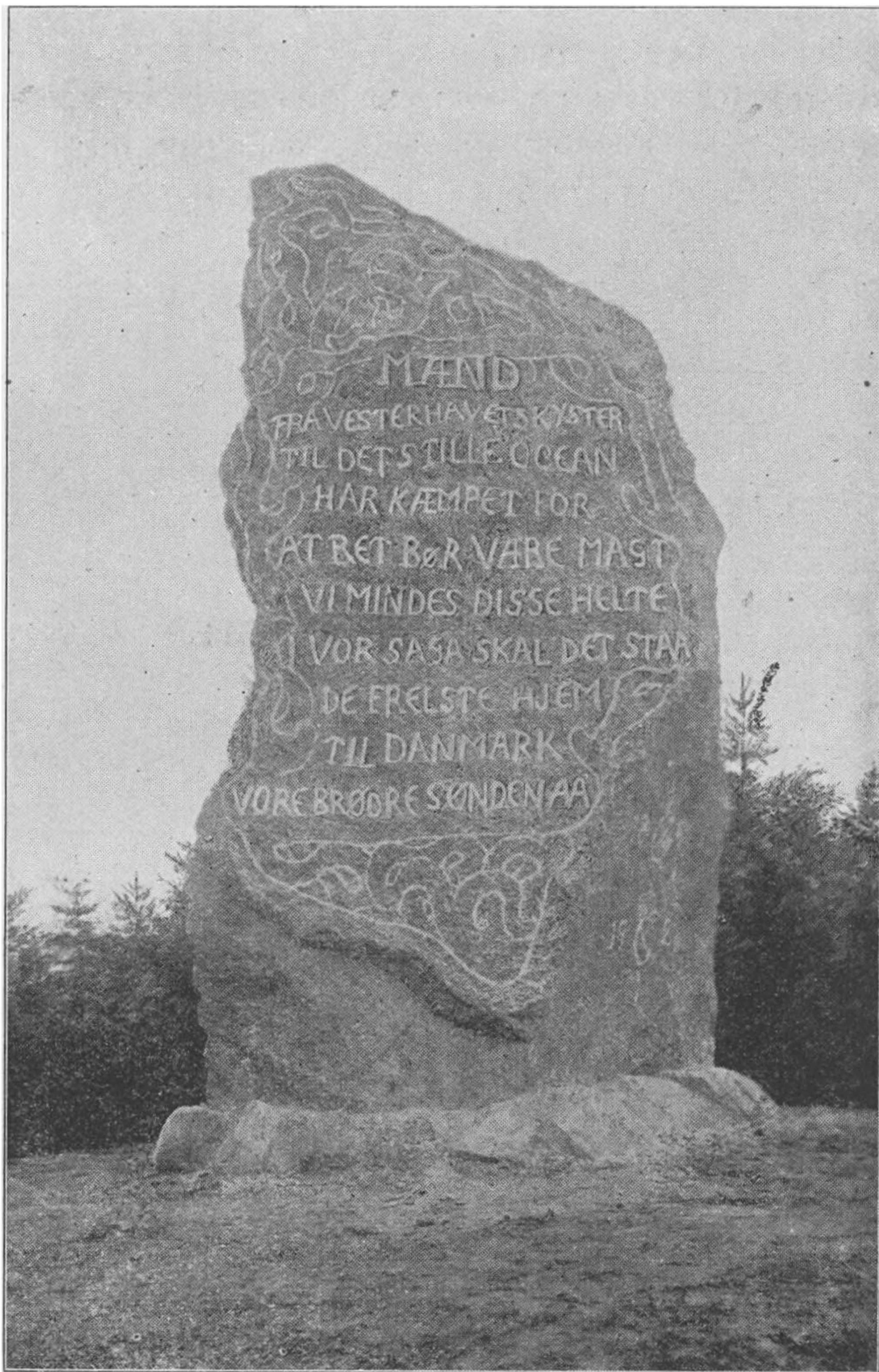
relse af Kongen, Dronningen, begge Prinserne og en umaadelig Menneskemængde, mindst 10.000.

Kongen modtoges paa Festpladsen i Skibelund med Hurra- og Leveraab, hvorefter Undervisningsminister, Højskoleforstander Appel tog Ordet og udtalte:

„Grænsen er nu flyttet, men Grænsens Sange vil mindes, selv om de nu lyder længere Syd paa. Det gælder nu om, at alle de Sønderjyder, der er kommet hjem, kan opleve, at det er en stor Lykke at bo midt i sit Folk. For at dette kan ske, maa Fællesskabet blandt os blive stærkt. Men den, som har været med paa Kongens og Dronningens Rejse i Sønderjylland, har faaet et stærkt Indtryk af, at der er en varm og inderlig Længsel hos Sønderjyderne efter at komme til at bo midt i vort Folk; og den Længsel har givet sig klart Udtryk deri, at Kongen var det stærke og sikre Enhedsmærke, hvorum Folket samledes. Deres Majestæt har paa Deres Rejse virket til Samling og Enighed i vort Folk. Gud give, at det maa varsle gode Tider for Folk og Fædreland!“

Kongen udtalte derefter: „Jeg bringer en varm Tak fra Dronningen og mig for det Velkommen, der er bragt os. Og naar det siges, at der skyldes mig Tak for, hvad der nu er naaet, saa skal det fremhæves, at en Tak skal lyde til Sønderjyderne. Vi er naaet til et nyt Blad i Danmarks Historie. Maatte det Arbejde, der nu ligger for, blive saaledes, at det kan sætte Spor, som der kan bygges videre paa. Alt skyldes dog først og fremmest Guds Naade, som her har føjet det saaledes, at det skilte atter kunde sammenføjes. — Et Leve for vort Fædreland!“

Efter at de kongelige Gæster havde besét Magnusstenen og „Modersmaalet“, samledes man omkring Genforeningsstenen paa den østlige Høj i Krattet.

Forstander Knud Pedersen, Skibelund Efterskole, afslørede Stenen med Ordene:

„Det er os en stor Glæde, at vi kan afsløre vor Gen-

foreningssten i Majestæternes Nærværelse.“ Og efter at Dækket var faldet: „Staa nu her, stærke Sten, til et Vidnedsbyrd for Slægterne om vor Glæde over Genforeningen. Gid Fjendehaand aldrig maa røre dig!“

Paa Stenen staar, som Udtryk for vort Haab:

SVÆRDTID ER ENDT,
DET ER PLOVTID PAANY,
VENNETID, FRÆNDETID,
GROTID OG GRY.

(Kai Hoffmann.)

Som Udtryk for vor Tak til de allierede Stormagter staar:

MÆND
FRA VESTERHAVETS KYSTER
TIL DET STILLE OCEAN
HAR KÆMPET FOR,
AT RET BØR VÆRE MAGT.
VI MINDES DISSE HELTE,
I VOR SAGA SKAL DE STAA.
DE FRELSTE HJEM
TIL DANMARK
VORE BRØDRE SØNDEN AA.

(N. Hansen-Jacobsen.)

Som Udtryk for vor dybe Sorg og store Glæde staar Aarstallene 1864 og 1920; og de kongelige Navnetræk, Chr. IX. og Chr. X., staar som Udtryk for vor Glæde over, at Kongen i Trængselstider trofast har delt Sorg og Glæde med det danske Folk. Ja, hvor er det en Lykke, at Konge og Folk saadan har staaet sammen! Det er et Varsel om, at den ny Plovtid og Grotid vil bringe Lykke og Velsignelse for Konge, Land og Folk.“

Den kunstnerisk udsmykkede Genforeningssten, der

fik saa stemningsfuld og storstilet en Afsløring i Overværelse af Konge og Folk, føjer sig naturligt og smukt ind i Skibelund Krats mange smukke og for vor Historie og Folk rige og værdifulde Mindesmærker.

For at fuldstændiggøre Omtalen af Amtets Genforeningsminder bør det nævnes, at Forstander Palle Kirk, Skanderup Efterskole, i en lille Sten i Efterskolens Have har indhugget: 1920 ^{10/7}, og at der paa offentlig Plads ved Hansen-Jacobsen's Springvand „Trolden“ i Vejen By, ved Jernved Forsamlingshus og Anlægget ved Jedsted Mølle er rejst en af de gamle Grænsestene. Disse Stene, med deres mærkelige Indskrift: Kr. Dm.: Kongeriget Danmark og Nr: paa den ene Side; Kr. Pr.: Kongeriget Preussen paa den anden Side, taler jo ikke mindst om den Grænseflytning og Genforening, der har fundet Sted.

Ja, saa staar da disse Minder spredt ud over Amtet og fører deres jævne, danske og folkelige Tale om at:

„Halvhundred Aar var Danmark delt,
nu er det atter blevet helt.“
